

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət Nazirliyi

F. K   erli adına
Respublika Uşaq Kitabxanası

Mütərəqqi rus şeirinin  n yaxşı varisi Lermontov

Mixail Lermontovun 205 illik yubileyi münasibətilə mərkəzi kitabxanaların uşaq şöbələri, MKS-nin şəhər, qəsəbə, kənd kitabxana filialları    n hazırlanmış metodik vəsait

Bakı – 2019

Tərtibçilər:

**Zəhra Səfərova
Sevil  hm dova**

Redaktor:

Könül A zad 

** xtisas redaktoru v 
buraxılışa məsul:**

 shla Qəmbərova
 m kdar mədəniyyət işçisi

Mütərəqqi rus şeirinin  n yaxşı varisi Lermontov: Mixail Lermontovun 205 illik yubileyi münasibətilə mərkəzi kitabxanaların uşaq şöbələri, MKS-nin  h r, qəsəbə, kənd kitabxana filialları   n hazırlanmış metodik vəsait / Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi, F. K  rli ad. Respublika Uşaq Kitabxanası ; t rt.ed. Z.Səfərova; ixt.red. v  burax.məsul  . Qəmbərova ; red. K. A zad . - Bakı : F. K  rli ad. Respublika Uşaq Kitabxanası, 2019. - 24s.

 F. K  rli adına Respublika Uşaq Kitabxanası, 2019

Tərtibçidən

Mixail Yuryeviç Lermontov böyük rus xalqının ən məşhur ədəbi simalarından biridir. Rusiyanın görkəmli humanist şair və mütəfəkkirlərindən olan Lermontov XIX əsrin birinci yarısında yaşayıb yaratmışdır. Klassik rus poeziyasını onsuz təsəvvür etmək mümkün deyildir. A.S.Puşkin ədəbi məktəbinin poetik şöhrət zirvəsinə yüksələn, rus ədəbi və ictimai fikrinin inkişafında mühüm rol oynayan Lermontov tarixən çox çətin və mürəkkəb bir dövrdə - I Nikolay irticasının tüğyan etdiyi bir zamanda yaşayıb yaratmışdır. M.Y.Lermontov həm qüdrətli söz ustası kimi, həm də mütərəqqi siyasi-ictimai görüşləri etibarilə A.S.Puşkindən sonra Rusiyada ikinci böyük şairdir. Puşkin kimi Lermontov da özündən əvvəlki rus ədəbiyyatının ən yaxşı ənənələrini davam və inkişaf etdirmiş, Puşkinin ilk və ən istedadlı varisi olmuşdur.

Azərbaycanda da geniş tanınan bu məşhur rus ədibini Qafqazla bağlayan və Azərbaycan oxucusuna sevdirən, ilk növbədə, onun Şərq mövzusunda müraciəti və Qafqaz xalqlarının həyatını, onların adət-ənənələrini çoxsaylı əsərlərində əks etdirməsidir. Rus poeziyasının ən yüksək zirvələrindən biri sayılan M.Y.Lermontovu tanıdan və sevdirən həm də onun yaradıcılığında rast gəlinən insan və cəmiyyət, güclü şəxsiyyət problemlərinə yanaşma tərzidir.

Lermontov rus şairləri içində musiqiyə ən çox bağlı olan sənətkarlardan idi. Vaxtilə ən görkəmli rus bəstəkarları onun rübabına valeh olmuş, onun sözlərinə mahnı və romanslar bəstələmişlər. İlk rus romanslarının bir çoxu Lermontovun adı ilə bağlıdır. Görkəmli rus musiqi xadimi, böyük pianoçu A.Rubiynşteyn bir sıra romaslardan əlavə, Lermontov əsərləri

mövzusunda "Hacı Abrek", "Tacir Kalaşnikov" və "Demon" operalarını yazmışdır. Müəllifinə şöhrət gətirən bu əsərlər içərisində "Demon" Şərq haqqında ən geniş yayılmış lirik rus operasıdır.

M.Y.Lermontov sözün əsl mənasında novator olmuşdur. O, siyasi-ictimai və fəlsəfi lirikanın, lirik və lירו-epik poemanın, vətəndaşlıq poeziyasının, romantik və realist dram və faciənin gözəl və orijinal nümunələrini yaratmışdır. Rus ədəbiyyatının sonrakı inkişafına Lermontovun çox müsbət təsiri olmuşdur. N.A.Nekrasovdan başlamış A.A.Bloka və V.V.Mayakovskiyə qədər bütün rus şairləri Lermontov lirikasının sehrkar qüvvəsindən təsirlənmişlər. Lermontovun Azərbaycan şairləri içərisində də A.Səhhət kimi pərəstişkarları az olmamışdır.

Lermontov əsərlərində zəmanəsinin ən qabaqcıl nəslinin görüşlərini, onların azadlıq həsrətini, Rusiyanın gələcəyi haqqındakı gözəl arzularını əks etdirdiyi üçündür ki, V.Q.Belinski, N.Q.Çernışevski, A.A.Dobrolubov, A.İ.Gersen kimi mütəfəkkirlər onun əsərlərinin və görüşlərinin ilk hərarətli təbliğatçıları olmuşlar.

Həyat və yaradıcılığı

Mixail Yuryeviç Lermontov 1814-cü ildə oktyabr ayının 3-də (yeni stillə 15-də) Moskvada anadan olmuşdur.

1817-ci ilin mart ayında Lermontov 3 yaşında ikən Mariya Mixaylovna vərəm xəstəliyindən vəfat etmişdi. Balaca Mixayıl hakim dairələrə yaxın olan Bexmetovlar və Arsenyevlər ailəsinə mənsub babası və nənəsinin himayəsi altında tərbiyə almışdır. Şairin sonrakı taleyində də ana tərəfdən nənəsi Yelizaveta Alekseyevna Arsenyeva böyük rol oynamışdır. Yelizaveta

nəvəsini həddi-bülüğa çatana qədər öz yanında saxlayıb tərbiyə etməyi qərara aldı və bütün varidatını nəvəsinə vəsiyyəət etməyi vəd etdi.

Nənəsinin himayəsi olmasaydı, Puşkinin ölümünə çox sərt münasibət bildirən və onun qətlində birbaşa çarı və onun əhatəsini günahlandıran və ifşa edən Lermontov (“Şairin ölümü”) daha sərt cəza ala və bəlkə də ən azı Sibirə sürgün edilə bilərdi.

Lermontovun səhhətini möhkəmləndirmək üçün nənəsi onu 1818, 1820 və 1825-ci ildə üç dəfə, sonradan “Pyatiqorsk” adlanan Qafqaz “isti suları”na aparmışdı. Şairin 15-16 yaşlarında ikən Qafqaz mövzusunda yazdığı əsərləri göstərir ki, bu səfərlər Lermontovda çox dərin və unudulmaz təsir buraxmışdır.

1827-ci ilin payızında Yelizaveta Alekseyvna nəvəsi ilə bərabər Moskvaya köçür. Məqsəd Lermontovu Moskva Universitetinin xeyriyyə pansionuna hazırlamaq idi.

1828-ci ilin setyabr ayının birində Lermontov Moskva Universitetinin xeyriyyə pansionunun IV sinfinə qəbul etmişdilər. Lakin pansionu bitirmək Lermontova nəsib olmadı. 1830-cu ildə I Nikolay pansiona gələndə jandarm rəisi Benkendorf çara çatdırdı ki, pansion da azad fikirlər yuvası olmuşdur, burada təhsil alan gənclərin sırasında inqilab, konstitusiyalı üsuli-idarə haqqında xəyal bəsləyənlər vardır. Çar qəzəblənib pansionu bağlamağı və əvəzində “gimnaziya” təşkil etməyi əmr etdi.

Lermontov aprelin ortalarında, bu islahata qarşı etiraz əlaməti olaraq, ərizə verib azad edilməsini tələb etdi.

Lermontov bədii yaradıcılığa da pansionda başlamış, əvvəlcə müəllimlərin məsləhəti ilə Şillərin şeirlərindən bir neçəsini

təbdil emiş, sonra 1828-1829-cu illər arasında “Çərkəzlər” (1828), “Dəniz qulduru” (1828), “Qafqaz əsiri” (1828), “Demon”(ilk variant 1829) poemalarını və bir çox lirik şeirlərini (“Napoleon”, “Romans”, “Monoloq”, “İki tərən”, “Rus melodiyası”, “Gürcü qızı”, “Çərkəz qızı” və başqalarını) yazmışdır. Bu əsərlərdən görünür ki, 1812-ci il vətən müharibəsi, məğlub edilmiş dekabristlərin qəmli taleyi və Qafqaz səfərlərinin xatirələri 15-16 yaşlı şairi düşündürən əsas məsələlərdən olmuşdur.

Pansionda, Lermontov Puşkinin və dekabrist şairlərin senzura tərəfindən qadağan edilmiş əsərləri ilə (əlyazma şəklində) də tanış ola bilmişdi. Gənc şairin 28-29-cu illərdə yazdığı əsərlərdə Puşkin və Rıleyevin əsərlərinin təsiri nəzərə çarpırdı.

1830-cu ilin avqust ayında Lermontov Moskva Universitetinin əxlaqi-siyasi şöbəsinə daxil oldu. Az sonra vəba xəstəliyi qorxusu yarandığından bütün məktəblər bağlandı. 1831-ci ilin yanvarında məşğələlər yenidən başladı. Lakin Lermontov ədəbiyyat şöbəsinə keçdi.

Tələbəlik illərində Lermontov üç dram əsəri – “İspanlar” (1830), “İnsanlar və ehtiraslar” (1830), “Qərribə adam” (1831), “Qanlı” (1831), “Azadlığın son övladı” (1830), “İki məhbus” (1830) poemalarını və bir çox məzmunlu siyasi-lirik şeirlərini yaratmışdır.

Universitetdə mühafizəkar-monarxist professorlar da var idi. Onların öz mühazirələrində təbliğ etdikləri fikirlər azad fikirli gəncləri çox narazı salırdı. Xüsusən dekabrizm ideyalarına sadıq tələbələr kütləvi surətdə narazılıq edirdilər. Bütün bu səbəblərə görə Lermontovu – 300 gözəl şeirin, 16 poemanın müəllifini,

mütərəqqi rus şeirinin ən yaxşı varisini universitetdən xaric etdilər.

1832-ci ilin avqustunda Lermontov təhsilini davam etdirmək üçün nənəsi ilə bərabər Moskvadan Peterburqa köçdü.

Ailə həyatı, Moskva Universitetindən qovulub Peterburqda hərbi məktəbdə təhsilini davam etdirmək məcburiyyəti, zəmanəsindən və cəmiyyətdən inciklik şairin gələcək həyat və yaradıcılıq yolunu da müəyyənləşdirdi.

Lermontov 4-cü dəfə idi ki, Qafqaza gəlirdi. Lakin bu dəfə istirahətə yox, iradəsi əleyhinə olaraq, çarın Qafqazda apardığı işğalçılıq müharibələrində vuruşmağa göndərilmişdi.

Bu ilk sürgün dövründə, Lermontov sürgün edilmiş dekabristlərlə, xüsusən ən görkəmli dekabristlərdən biri olan A.İ.Odoyevski ilə, gürcü şairi N.Barataşvili, A.Çavçavadze ilə və bir də ehtimala görə Mirzə Fətəli Axundovla tanış ola bilmişdir. Gənc yaşlarından xalq yaradıcılığını böyük diqqət və həvəslə öyrənən şair demək olar ki, bütün yaradıcılığı boyu Qafqaz xalqlarının folkloruna, o cümlədən, Azərbaycan xalq yaradıcılığına da dərin məhəbbət göstərmişdir. Şairin Azərbaycan xalq dastanı “Aşıq Qərib”i, bəzi dəyişikliklərlə yazıb götürməsi və Azərbaycan dilini səylə öyrənməyə çalışması bunu sübut edir.

1838-ci ilin yanvar ayında şair sürgündən Peterburqa qayıtdı.

1838-ci ilin axırları və 1839-cu ildə şair “Mtsıri” poemasını və “Demon”un yeni variantını yazdı, “Zəmanəmizin qəhrmanı” romanı üzərində işlədi.

1841-ci ilin iyul ayının 15-də, vaxtilə Peterburqda hərbi məktəbdə Lermontovla bir yerdə oxuyan Martinov şairi duela çağırır. Lermontov gülləni havaya atdı. Martinov isə, duelin

qanunlarını pozaraq, lap yaxın gəlib düz Lermontovun ürəyinin başından nişan aldı.

İyulun 17-də Lermontov Pyatıqorsk qəbiristanlığında dəfn edildi. 1842-ci ilin aprel ayında isə indiki Lermontov kəndinə köçürüldü.

Əvəzsiz istedad hələ 27 yaşını tamamlamamış, yaradıcılığının tam çiçəkləndiyi bir dövrdə məhv edildi. Onu Qafqaza sürgün etmişdilər ki, müharibədə dağlıların qəfil gülləsinə düşər olsun, ancaq şairi rus-kübar gülləsi öldürdü.

Yubiley tədbirlərinin keçirilməsi

Həyat və yaradıcılığı bir-birini sıx şəkildə tamamlayan rus şairi istər poetik, istər nəsr, istərsə də dramaturji yaradıcılığında rus gerçəkliyinə söykənir, özünü dekabristlərdən sonrakı gənc rus dvoryan nəslinin nümayəndəsi kimi təqdim edirdi. Bəlkə də o, bu nəslin problemlərini rus ədəbiyyatına gətirən, kəskin şəkildə qoyan ən barışmaz şair, yazıçı və dramaturq idi. Elə bu barışmazlığının da qurbanına çevrilmişdi.

Məşhur rus ədibinin əsərlərində “məğlubedilməz bir qəhrəmanlıq və cəngavərlik ruhunun bütün qüdrəti ilə yanaşı dərin bir hüzn, bir pərişanlıq”, “buludlara bürünən aya bənzər bir tutqunluq” motivlərinin özünü göstərməsi zəmanəsinin faciələrlə dolu olması və şairin ümitsizliyə qapılması ilə bağlıydı.

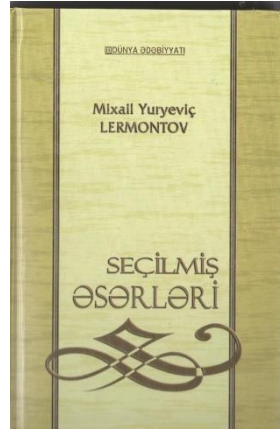
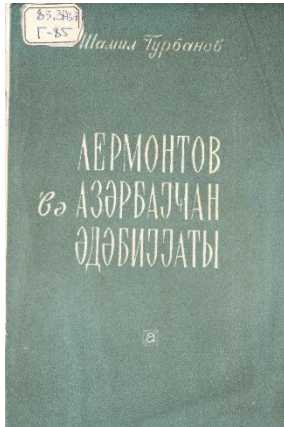
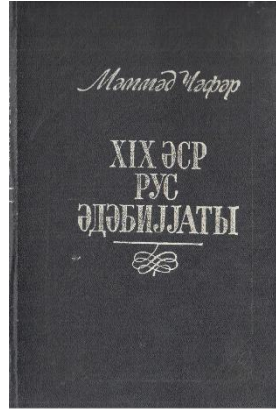
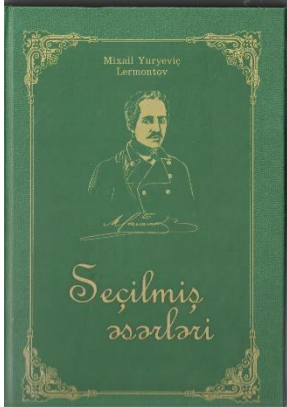
Rusiyanını görkəmli humanist şairlərindən olan Mixayıl Yuryeviç Lermontovun anadan olmasının 205 illik yubileyi ilə əlaqədar olaraq bir sıra tədbirlər: kitab müzakirələri, oxucu konfransı, icmal, dəyirmi masa, rəsm və şeir müsabiqələri, sərgilər, ədəbi-bədii gecə keçirilə bilər. Bu tədbirlər arasında

sərgilər mühüm yer tutur. Sərgidə, Lermontovun yaradıcılığını oxuculara daha yaxından tanıtmaq məqsədilə, onun kitabları, müxtəlif mətbuat səhifələrində yazıçı haqqında nəşr olunmuş məqalələr nümayiş olunur. Sərgini müxtəlif başlıqlarla adlandırmaq olar: “Klassik rus poeziyasının ədəbi siması – Lermontov”, “Azərbaycan dilini öyrənən nakam rus şairi”, “Mütərəqqi rus şeirinin ən yaxşı varisi”, “XIX əsr rus ədəbiyyatının görkəmli humanist şairi” və s.

Əsərləri:

- **Roman**
 - “Zəmanəmizin qəhrəmanı”
- **Pyes**
 - “Maskarad”
- **Poemalar**
 - “Qaçqın” (çevirəni Məmməd Rahim);
 - “Dəniz qulduru” (çevirəni Məmməd Araz);
 - “Qanlı” (çevirəni Abbas Səhhət);
 - “Ölüm mələyi” (çevirəni Nəbi Xəzri);
 - “Hacı Abrek” (çevirəni Abbas Səhhət);
 - “Qafqaz əsiri” (çevirəni Məmməd Rahim);
 - “Bastunci aulu” (çevirəni Məmməd Rahim);
 - “Mtsiri” (çevirəni Eyvaz Borçalı)
 - “Demon” (çevirəni Rəsul Rza)

Kitab sərgisi

Görkəmli şəxsiyyətlər M.Y.Lermontov haqqında

Hələlik biz onu nə Bayron, nə Höte, nə Puşkin adlandırırıq və demirik ki, bir vaxt Bayron, Höte, yaxud Puşkin olacaqdır, çünki biz əminik ki, o nə birincisi, nə ikincisi, nə də üçüncüsü olacaqdır, o məhz Lermontov olacaqdır.

Lermontov qələmindən çıxan hər bir sətri oxuyanda elə bil musiqi akkordları eşidirsən.

Qafqaz Lermontovun alovlu bir məhəbbətlə sevdiyi poetik vətəninə çevrilir.

V.Belinski,
ədəbi tənqidçi

Lermontovun şeirlərini təkcə mütaliə etmək yox, həm də özünə xas bir havada oxumaq da olar. Onların hər biri həcminə görə ya mahnıdır, ya simfoniya.

N.Oqaryov,
rus şairi

Bir dahinin məhvi üçün atılan güllənin səsindən başqa bir dahi oyandı.

A.İ.Gertsen,
publisist

Lermontovun söylədiyi sitatlar

- Mübarizəsiz həyat olduqca cansıxıcıdır.
- Hörmətin müəyyən hüdudu olur, məhəbbətin isə hüdudu yoxdur.
- Şər varsa, bəs Tanrı niyə var?
- Sevinclər unudulur, əzablar əsla!..
- Bütün dünyanı sevməyə hazır idim - məni heç kəs başa düşmədi və mən nifrət etməyi öyrəndim.
- Ən böyük xoşbəxtlik sevildiyini hiss etməkdir. Bilmək yox, hiss etmək.
- Tək hisslər yox, könlün o şirin ağrısı da məntiqin sözü önündə silinib gedəcək. Və həyat, ətrafına diqqətlə baxdığında boş və mənasız bir zarafatdan başqa heç nədir.

Lermontovun həyat və yaradıcılığı, əsərləri haqqında Rəy sorğusu

1. Mixail Lermontov 5 dil bilib?
 - a) Bəli
 - b) Xeyr
2. Azərbaycan dilini Lermontova kim öyrədib?
 - a) M.F.Axundzadə
 - b) Bəxtiyar Vahabzadə
 - c) Hüseyn Cavid
3. Hansı əsər Lermontovun yaradıcılığına aiddir?
 - a) "Karamazov qardaşları"
 - b) "Zəmanəmizin qəhrəmanı"
 - c) "Evgeniy Oneqin"

4. “Əlvida, ey yuyulmamış, kirli Rusiya” misrası- Lermontova aiddir?

- a) Bəli
- b) Xeyr

5. Lermontov Azərbaycan dilini hansı dillə müqayisə edirdi?

- a) ərəb
- b) fransız
- c) rus

6. Lermontovun neçə romanın müəllifidir?

- a) 3
- b) 2
- c) 1

7. Lermontovu duələ kim çağırır?

- a) Peçorin
- b) Dantes
- c) Martınov

8. Lermontovun hansı şeirlərini bilirsiniz?

.....

9. M.Y. Lermontovun ən sevdiyiniz əsəri hansıdır?

.....

10. Lermontov “Şairin ölümü” şeirini kimə həsr etmişdir?

Məktəbliləri Lermontovun yaradıcılığı ilə yaxından tanış etmək məqsədilə kitabxanalarda onun kitablarının icmalını, əsərlərinin təhlilini etmək mümkündür. Müəllifin “Zəmanəmizin qəhrəmanı” əsərinin təhlilini sizə təqdim edirik.

Kitabxanaçı: Rus yazar və şair Mixail Lermontov cəmi 26 il yaşadı. Rus romantizminin öndə şəxslərindən biri olan Lermontovun şeirləri, əsas da tək romanı olan “Zəmanəmizin qəhrəmanı” illər keçməsinə baxmayaraq, mövzu cəhətdən hələ də öz aktuallığını qoruyub-saxlamaqdadır.

“Zəmanəmizin qəhrəmanı” romanı ən yaxşı kitablar arasında, şübhəsiz, öz yerini alır. Adsız səyyah tərəfindən danışılan əsərdə 19-cu əsr Rusiyasının burjua abu-havasını hiss etmək olar. Peçorin obrazı şairin təxəyyülünün deyil, cəmiyyətin formalaşdırdığı bir protaqonistdir. Surətin qarşısındakılarla olan münasibət – danışqlarının səmimi yoxsa süni olduğunu müəyyənləşdirmək olduqca çətindir; öz fikirlərinin özdən doğulduğuna şübhə etməmək mümkün deyildir. Oxucu vərəqlər sona yaxınlaşdıqca bir insanın cəmiyyət qarşısında büründüyü “personası”ndan çəkdiyi və çəkdiyi iztirabları görür, Peçorinin sadist və mazoxist tərəflərini aşkar edir, arada ona nifrət, bəzən də rəğbət bəsləyir. Dünya ədəbiyyatında Balzakin Rastinyajı, Stendalin Jülyeni, Oskar Uayldın Dorianı kimi, Lermontovun Peçorini də unudulmaz və təkrarolunmaz qəhrəmanlar sırasına daxil olmuşdur.

Romanın ön sözündən, Lermontov yazır: “Cənablar, Zəmanəmizin Qəhrəmanı tək bir insanın portreti deyil; nəslimizin getdikcə artan pisləklərindən yaradılmış bir portretdir. Mənə bir insanın bu qədər pis ola bilməyəcəyini deyəcəksiniz; mən də deyəcəm ki, madam bu qədər tragik və romantik quldurun varlığına inandınız, niyə Peçorin həqiqətinə inanmırsınız? Yoxsa bu insandakı həqiqət payı sizin istədiyinizdən də çoxdur?”

Romanın ən yaddaqalan hissəsindən: “Bir an düşündüm, sonra içimdə bir şey qırılmış kimi, “bəli, uşaqlığımdan bəri taleyim elə budur!” dedim. “Hər kəs üzümdə pisliliyə meyllilik əlamətləri axtarardı – əslində olmayan, amma onlara görə olmalı

olan əlamətləri. Axırda arzularına çatdılar. Təvazökar idim; məni rasionallıqla günahlandırdılar. Sonda danışmayan birinə çevrildim. Yaxşıqla pisliyi ayırd edə bilirdim; ancaq başa düşmürdülər məni, incidirdilər. Kin bəsləməyə başladım. Uşaqlıqda özümə qapanırdım, digərləri kimi şən, çox danışan biri deyildim; onlardan üstün görürdüm özümü, amma hamı məni onlardan aşağı hesab etməkdə sanki sözü bir yerə qoymuşdu. Qısqanc oldum. Bütün Dünyanı sevməyə hazır idim; dəyərləndirən çıxmadı. Nəticədə nifrət etməyi öyrəndim. Rəngsiz gəncliyimi, özümə və Dünyaya qarşı olan mübarizədə tükətdim. Lağ edəcəklərindən qorxub, ən yaxşı hisslərimi ürəyimin dərinliklərində basdırdım; oradaca silinib getdilər. Həmişə doğru danışdım, inanmadılar. Mən də aldatmağa başladım. Burjua dünyasını, cəmiyyət mexanizmini yavaş-yavaş qavrayaraq, həyat dərində təcrübə qazandım; başqalarının bu təcrübəni qazanmadan necə xoşbəxtlik əldə etdiklərini gördüm; mənim dayanmadan çatmağa çalışdığım hədəflərin həzzini, onlar özlərini yormadan yaşayırdılar. Həmin anda içimdə bir pessimizm baş qaldırdı – tapança gülləsi ilə bitiriləcək bir pessimizm deyildi bu; soyuq, çarəsiz, xoş niyyətli bir gülümsəmənin altına gizlənmiş bir ümitsizlik idi. Ruhum yaralanmışdı; ruhumun yarısı yox idi; solmuş, uçmuş, ölmüşdü. Mən də o yarısını kəsib atdım – digər tərəf hələ də tərpnirdi, canlı, hər kəsin xidmətində. Heç kim fərqi nə varmadı bunun; çünki bir zamanlar var olan digər yarından xəbərləri yox idi; amma siz bir xatirəni canlandırdınız, mən də sizə bir kitab oxudum. Bir çoxlarına bu gülünc gəlir, amma mən heç vaxt elə düşünürəm, hələ onlarda nələrin gizləndiyini nəzərə alsaq... Yenə də sizdən mənimlə həmfikir olmağı istəyə bilmərəm; bu ani çıxışım sizə gülünc gəlibsə, xahiş edirəm gülün. Açıq deyirəm, qətiyyənlə incitməz məni...”

Son olaraq bunu qeyd edim ki, şairlərin nəsrində də uğur qazanmasına bir neçə dəfə şahid olmuşuq. Oskar Uayldın “Dorian Qreyin portreti”, Aqşin Yeniseyin “Cənnətdə terror aksiyası” və haqqında qısa məlumat verdim, Lermontovun “Zəmanəmizin qəhrəmanı” buna misal ola bilər.

Kitabxanada Mixail Yuryeviç Lermontovun 205 illik yubileyi ilə əlaqədar *ədəbi-bədii gecənin* keçirilməsi məqsəduyğundur. Çünki kitabxanada ədəbi-bədii gecənin təşkili yubilyarın həyat və yaradıcılığı ilə daha yaxından tanış olmağa imkan verir. Gecəni “Lermontovu Qafqaz və Azərbaycanla bağlayan tellər” başlığı ilə adlandırmaq olar.

Tədbirin əvvəlində iştirakçılara M.Y.Lermontovun yaradıcılığından bəhs edən slayd təqdim olunur. Səhnə yazıçının portreti, əsərlərindən ibarət sərgi ilə, yazıçının söylədiyi fikirlər və haqqında yazılmış sitatlarla bəzədilir. Gecəyə M.Lermontovun yaradıcılığına yaxından bələd olan tanınmış yazıçılar, ədəbiyyatşünaslar, tənqidçilər, jurnalistlər dəvət olunur. Aparıcılar səhnəyə çıxıb, tədbiri açıq elan edirlər.

Aparıcı: Salam hörmətli qonaqlar, əziz dostlar! Bu il böyük rus xalqının ən məşhur ədəbi simalarından Mixail Yuriyeviç Lermontovun 205 illiyidir. Bu gün M.Y.Lermontovun həyat və yaradıcılığını dünya oxucusu üçün maraqlı edən cəhətlərə, eləcə də onu Qafqaz və Azərbaycanla bağlayan tellərə nəzər salmağa çalışacağıq.

Rus şairi M.Y.Lermontov Azərbaycan ədəbiyyatı və mədəniyyəti qarşısında xidmətləri olan şair və yazıçılardandır. Məhz onun sayəsində məşhur məhəbbət dastanımız - "Aşiq Qərib" geniş rusdilli oxucu auditoriyasının malına çevrildi və ciddi tədqiqatlara cəlb olundu. Geniş tarixi-mədəni areala malik dilimizi şair fransız dili ilə müqayisə edərək, söz və

ifadələrimizi, atalar sözlərimizi bir sıra əsərlərində ustalıqla istifadə etmiş, ədəbiyyatımızın ayrı-ayrı nümayəndə və nümunələrinə müraciətdən öz yaradıcılığında bəhrələnmə bilmişdir

Rusiyanın görkəmli humanist şair və mütəfəkkirlərindən olan Mixail Yuryeviç Lermontov (1814-1841) XIX əsrin birinci yarısında yaşayıb yaratmışdır. Azərbaycanda da geniş tanınan bu məşhur rus ədibini Qafqazla bağlayan və Azərbaycan oxucusuna sevdiren, ilk növbədə, onun Şərq mövzusunda müraciəti və Qafqaz xalqlarının həyatını, onların adət-ənənələrini çoxsaylı əsərlərində əks etdirməsidir. Onun rus romantizm və realizminin sintezini özündə əxz etdirən əsərləri bu şair, nasir və dramaturqun fərdi yaradıcılıq üslubu və metodunu səciyyələndirən əsas şərtlərdəndir. V.Q.Belinskinin təbirincə desək, Lermontov öz yetkin yaradıcılığında, xüsusən də "Zəmanəmizin qəhrəmanı" romanında realist olmaqla yanaşı, eyni zamanda romantizm metodunun bir sıra xüsusiyyətlərindən məharətlə yararlanıb bilmişdi. Digər dahi rus tənqidçisi və yazıçısı N.Q.Çernışevski isə sonradan realist rus ədəbiyyatının ana xəttinə çevriləcək, L.N.Tolstoy və F.M.Dostoyevski nəsrində intişar edəcək və dərinləşəcək psixoloji istiqamətin məhz Lermontov romanlarından başlanğıc götürdüyünü vurğulayırdı.

II aparıcı: Həyat və yaradıcılığı bir-birini sıx şəkildə tamamlayan rus şairi istər poetik, istər nəsr, istərsə də dramaturji yaradıcılığında rus gerçəkliyinə söykənir, özünü dekabristlərdən sonrakı gənc rus dvoryan nəslinin nümayəndəsi kimi təqdim edirdi. Bəlkə də o, bu nəslin problemlərini rus ədəbiyyatına gətirən, kəskin şəkildə qoyan ən barışmaz şair, yazıçı və dramaturq idi. Elə bu barışmazlığının da qurbanına çevrilmişdi.

Uşaqkən üç dəfə nənəsilə Qafqaza səyahət edən və iki dəfə buraya sürgünə göndərilən şairə bu romantik diyar əsl ilham mənbəyi olmaqla yanaşı, həm də gözəl və orijinal mövzu, ideya, süjet, motiv və xarakterlər bəxş etdi. Bestujev-Marlinski və Puşkindən sonra Qafqaz reallıqlarını inandırıcı və incə şəkildə işıqlandıran və sələflərinə münasibətdə mövzuya daha dərindən bələdçilik nümayiş etdirən də Lermontov oldu. "Geniş azadlığın əzəl məskəni olan" Qafqaza müraciətlə şair "Sevirəm Qafqazı mən" adlı şeirində yazırdı:

İtirdim anamı uşaq yaşından
Sehirli axşamlar keçdi qarşımdan.
Bir səs nə zamandı getmir başımdan
Uca qayalara bağlıyam qəlbən,
Sevirəm Qafqazı mən!
Sizinlə xoşbəxtəm dağlar, dərələr,
Sizsiz düz beş ildir həmdəminim kədər.
Gördüyüm o gözəl, ilahi gözlər
Yadıma düşdükcə yanır içindən
Sevirəm Qafqazı mən!

Lakin düçar olduğu bədbəxtliklər və tale uğursuzluqlarından qurtulmaq ləzzətini anlamağa macal tapmayan şair Rusiyanın bu ucqar diyarının da xoşbəxtlikdən çox uzaq olduğunu anlayır, rus ordusunun zabiti olsa belə, həqiqəti izhar etməkdən çəkinmir:

"Qafqaz"

Sən də bədbəxtliyə olursan düçar,
Vuruşlar al qana qərq edir səni!..
Yox, Çərkəz, qayıtmaz ötən illərin,
Gözləmə, gör yurdun nə deyir indi..
Azadlıq məskəni doğma ellərin
Azadlıq uğrunda can verir indi

III aparıcı: Xarakter etibarilə Qafqaza bağlanan cavan şair müharibənin bu ucqar diyara gətirdiyi faciənin ağırlığını anlayır. Vətəndən, doğma Şimaldan qovulmuş Lermontov əcəlin onu Cənubda haqlayacağını əvvəlcədən hiss edir. Şairin bir çox fəlsəfi düşüncələrinə səbəb də Qafqazda keçirdiyi günlər, aylar və illər olur. "Qaya üstündə xaç", "Vidalaşma", "Xəncər", "Yollarda tələsib doğma Şimala", "Şair", "Üç palma", "Terekin hədiyyələri", "Buludlar", "Görüş", "Mübahisə", "Peyğəmbər" və s. kimi şeirlər lirik qəhrəmanın romantik duyğularını, həyat müşahidələrini və şəxsi faciəsini əks etdirməklə yanaşı, həm də böyük bir həqiqəti ortaya çıxarır ki, cavan rus şairi və zabiti "dəhşətli, qüvvətli, hesabsız ləşkər" in "Şimaldan düz Şərqə yürüş"ünü pisləyir və tufanına, boranına "qardaş olduğu" Qafqazı dinc görmək arzusunu dönə-dönə vurğulayır. Rus şairinin Qafqaz poemalarında da ("Qafqaz əsiri", "Çərkəzlər", "Kanlı", "Bostançı aulu", "İsmayıl bəy", "Hacı Abrek", "Qaçqın", "Mtsiri", "İblis") bu fikir ifadə olunur, milli adət-ənənələrə, fərqli xüsusiyyətlərə malik olan yerli xalqların həyatı geniş şəkildə təsvir edilir. Göstərilən əsərlərində güclü şəxsiyyətləri və romantik qəhrəmanları şair qafqazlılar arasından seçir. Belə cəsarət və şücaətlərə xas olan insanların qılınc gücünə ram ediləcəyinə müəllif heç vəchlə inana bilmir.

IV aparıcı: Qafqaz müharibəsinin od-alovundan, gurlayan tufanların sınağından çıxmış şair doğma Şimalda unudulmayacağına əmin olmadığı üçün kədərlənir:

Bu uzun illərin cəfakeşini
Görəsən, dost, aşna tanıyacaqmı?
Məni əvvəlkitək bağına basan,
Qabağıma çıxan tapılacaqmı?

M.Y.Lermontovun bu hissləri onun çox məşhur olan "Şair" adlı şeirindəki duyğuları ilə üst-üstə düşür. Şair-peyğəmbər

sözünü qızıl oyuncağa dönüb divardan asılmış və pasa çulğalanmış xəncərə bənzədən müəllif, "şeyrin ilahi ruh tək başların üzərində gəzib nəcib fikirlər doğurduğu" zamanların arxada qaldığından təəssüflənir. Nə qədər ağır olsa da, sevdiyi Vətəndən uzaqlarda gizlənməklə özünə nicat tapır:

Əlvida, əlvida, ey kirli Rusiya,..
Qafqaz dağlarını aşıb, bəlkə mən
Jandarm-paşalardan olaram nihan.

Lakin bu uzaqlıq və Vətən nisgili onu narahat edir. Onsuz da amansız hakimiyyətdən nicat gözləməyən şair, özünü doğma yurdsuz və azad dolaşan buludlara bənzədir ("Buludlar"). Yalnız yuxularında gördüyü gözəl mənzərələr ani də olsa onu acı həqiqətlərdən uzaqlaşdırır ("Yuxu"):

Gördüm ki, vətəndə başqa cəlal var,
Axşam çırağında şənlik, ziyafət...
Gül-çiçək çələngli cavan qadınlar
Başlayıb haqqımda maraqlı söhbət.

Vətənə olan "qəribə məhəbbət"ini "Vətən" şeirində ustalıqla nümayiş etdirən şair həm də böyük vətənpərvər idi. Tarixi mövzuda yazdığı əsərlərdə, xüsusən də "Borodino" şeirində, "Vadim" romanında və "Tacir Kalaşnikov haqqında nəğmə" poemasında o öz sənətkarlığının ecazkar qüvvəsini və potensial imkanlarını nümayiş etdirə bilir.

V aparıcı: M.Y.Lermontov dostu S.Rayevskiyə yazdığı məktublarda Qafqaz təəssüratlarını onunla bölüşürdü. O, Tiflisdə olarkən "tatar (azərbaycanlı - T.C.) alim Əli və Əhməd"lə tanış olduğunu, Şuşa (yəqin ki, Şəki - T.C.), Quba, Qusar və Şamaxını gəzdiyini, yerli əhali ilə ünsiyyətini və hətta "fransız dili Avropada vacib olduğu qədər Asiyada geniş işlənən tatar (Azərbaycan -T.C.) dilini öyrənməyə başladığını da

vurğulayırdı. Lermontovşünasların yekdil rəyi budur ki, rus şairinin Azərbaycan dili müəllimi böyük mütəfəkkir, dramaturgiyamızın banisi M.F.Axundov olmuş və məhz onun yaxından köməyi nəticəsində məşhur məhəbbət dastanımız "Aşıq Qərib" "türk nağılı" adı altında Lermontov tərəfindən yazıya alınmışdır. Rus şairinin qələmə aldığı "Aşıq Qərib" nağılında ustalıqla istifadə olunan Azərbaycan və türk söz və ifadələri, atalar sözləri, digər bir əsəri – "Görüş" şeirində Tiflis azərbaycanlılarının həyat və məişətini təsvir edən mənzərələr və nəhayət, bu əsərlərdəki Azərbaycan motivlərinin şairin dostuna yazdığı məktublardakı məqamlarla səsleşməsi onu göstərir ki, 27 ildən də az yaşamış Lermontov gələcək yaradıcılıq planlarında göstərilən mövzunun daha geniş şəkildə işlənilməsini nəzərdə tuturdu. "Görüş" şeirindən gətirdiyimiz

İndi bildim: dünən niyə
Cavan tatar fərəhli, şad,
Daş döşənmiş geniş yolda
Quduz kimi sürürdü at.
Əbəs yerə keçməyir o,
Sizin evin qabağından,
Onun İran köhləninə
Əbəs vurulmamış atan

parça, "Çinar kölgəsində, yapıncı üstə..." misrası ilə başlanan poetik müşahidələr, "Valerik"dəki fəlsəfi lirik lövhələr, "Mtsırı" və "Demon" poemalarındakı Azərbaycan təəssüratları və Lermontov yaradıcılığının zirvəsi hesab edilən "Zəmanəmizin qəhrəmanı" romanı, xüsusilə son povesti "Fatalisf"də "Aşıq Qərib" dastanı motivlərinin nəzərə çarpması Azərbaycan mövzusunun rus şairinin yaradıcılığı üçün nə qədər önəmli olduğunu bir daha təsdiq edir. XIX əsrin sonlarından başlamış bu günədək Azərbaycanda Lermontovun həyat və yaradıcılığına

olan maraq və məhəbbətin əsas səbəbi bununla izah oluna bilər. Elə bir müasir Azərbaycan şairi tapılmaz ki, bu böyük söz ustasının xalqımıza, dilimizə və folklorumuza məhəbbətinə, eyni zamanda rus ordusunun zabiti Martinov tərəfindən çox soyuqqanlıqla dueldə qətlə yetirilməsinə münasibətini bildirməsin. Xüsusən də, onu dilimizə çevirən şairlər bu mövzuda gözəl şeir nümunələri yaratmışlar.

VI aparıcı: M.Y.Lermontov yaradıcılığı və XIX əsr rus ədəbiyyatında mühüm əhəmiyyətə malik olmuş, realist rus sosial-psixoloji roman janrının əsasını qoymuş və bu dövr ədəbiyyatında çox aktual görünən "artıq insan problemi"nin işıqlandırılmasına yönəlmiş "Zəmanəmizin qəhrəmanı" romanı hələ 1908-ci ildə Azərbaycan türkcəsində səslənmişdi. Bu mövzudan təsirlənən tanınmış şair və yazıçımız, rus ədəbiyyatının gözəl bilicisi və tərcüməçisi Abdulla Şaiqə Azərbaycan həqiqətlərini əks etdirən "Əsrimizin qəhrəmanı" romanını yazmışdı. Orijinal kompozisiyaya və janr xüsusiyyətlərinə malik olan Lermontovun "Zəmanəmizin qəhrəmanı" romanı rus romantizm və realizminin sintezini əks etdirən ədəbiyyat nümunəsi kimi dəyərləndirildiyinə, "bir insan qəlbinin tarixçəsi"ni açıb göstərdiyinə görə XX əsr ədəbiyyatımızın öncüllərindən sayılan Abdulla Şaiqin diqqətini çəkmişdi.

Elə şairin özü də o zamankı rus cəmiyyətində "artıq" göründüyü üçün aradan götürüldü. Rus tarixinin üç əsas mərhələsi barəsində üç böyük roman yazmaq planını cızan gənc, lakin dahi bir sənətkarın ömrünə vaxtından çox-çox əvvəl son qoyuldu.

Ədəbiyyat siyahısı

Əsərləri

Seçilmiş əsərləri. - Bakı : Aspoliqraf, 2014. - 272 s.

Seçilmiş əsərləri : poeziya. - Bakı : Çarşıoğlu, 2006. - 520 s. :
portr. - (Dünya Ədəbiyyatı).

Seçilmiş əsərləri : poeziya. - Bakı : Öndər, 2005. - 520 s. -
(Dünya Ədəbiyyatı).

Aşıq Qərib : kiçik yaşlı uşaqlar üçün. - Bakı : Bərpanəşr, 2016.
- 24 s. : rəngli şəkl. - Bərpanəşr layihəsi.

Zəmanəmizin qəhrəmanı : roman. - Bakı : Altun Kitab, 2012. -
128 s. : şəkl. ; 19 sm. - (Məktəblinin kitabxanası. Dünya
ədəbiyyatından seçmələr).

Elektron resurs

Seçilmiş əsərləri [Elektron resurs]. - Bakı : İnnovativ Tədris
Mənbələri (İTM) QSC, 2012. - 1 el. opt. disk (CD-ROM) :
berrəngli ; 12 sm. - (Nizami layihəsi).

Dövri mətbuatda

Axmatova A. Hər şey onun itaəti altında idi : Mixail Lermontov
haqqında // Ədəbiyyat qəzeti. - 2016. - 21 may. - № 19. - S. 19.

Aydın X. Lermontovun ölümü - duel, yoxsa qətl?! // Kaspi. -
2018. - 23 iyun. - № 110. - S. 14.

Mirzəzadə R. Böyük şairlər xalqın vicdanıdır : 15 iyul - dahi
rus şairi Mixail Yuryeviç Lermontovun əbədiyyətə qovuşduğu
gündür. Həmin gündən 176 il ötür // Həftə içi. - 2017. - 8-9 iyul.
- № 118. - S. 4. ; 11 iyul. - № 119. - S. 4. ; 12 iyul. - № 120. - S.
4. ; 13 iyul. - № 121. - S. 4. ; 14 iyul. - № 122. - S. 4. ; 15-17
iyul. - № 123. - S. 4. ; 18 iyul. - № 124. - S. 4.

Şyolokov İ. Yesenin abidəsi önündə ; 1841. Lermontovun
Qafqaza son səfəri : şeirlər // Azərbaycan. - 2018. - № 10. - S.
154-155.

Mütərəqqi rus şeirinin ən yaxşı varisi Lermontov

(metodik vəsait)

Ünvan:AZ-1022 Bakı şəh.,S.Vurğun küç.88;

E-mail:info@clb.az

URL:www.clb.az

F.Köçərli adına Respublika

Uşaq Kitabxanasında

çap olunmuşdur.

Sifariş: 21

Çapa imzalanmışdır: 15.04.2019

Tirajı:100

Pulsuz